

KLINIKA CHOROÓB WEWNĘTRZNYCH I CHOROÓB METABOLICZNYCH
Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku
15-276 Białystok, ul. Marii Skłodowskiej- Curie 24a
Tel. 85 831 7761
Fax: 85 831 77 68
e-mail: klinmet@umb.edu.pl

p. o. Kierownika Kliniki Prof. dr. hab. Irina Kowalska

Białystok, 23.05.2018

Recenzja

pracy doktorskiej magister Katarzyny Kowalskiej

pt. „Ocena skuteczności kompleksowej edukacji diabetologicznej prowadzonej przez zespół interdyscyplinarny u pacjentów z cukrzycą typu 2 leczonych w poradniach diabetologicznych”

Cukrzyca typu 2 zaliczana jest do epidemii XXI wieku. Wraz ze wzrostem częstości występowania otyłości obserwujemy istotny wzrost zachorowań na cukrzycę typu 2, która w znaczącej większości występuje u chorych otyłych. Aktualnie w Polsce na cukrzycę choruje ponad 3mln osób, u wielu - cukrzyca jest niezdiagnozowana. Koszty leczenia cukrzycy i jej powikłań są poważnym obciążeniem budżetów państw, co wskazuje na konieczność wczesnego rozpoznawania cukrzycy i wdrożenia właściwego leczenia aby zapobiec rozwojowi powikłań. Leczenie cukrzycy to nie tylko podawanie leków, ale również leczenie nefarmakologiczne, bez którego nie uda się osiągnąć sukcesu terapeutycznego. Bardzo ważne jest uczestnictwo pacjenta w procesie terapeutycznym, akceptacja celów leczenia i metod terapii. Jest to możliwe tylko przy współdziałaniu całego zespołu terapeutycznego, w skład którego oprócz lekarza diabetologa, wchodzi odpowiednio wykształcony zespół pielęgniarski, psycholog, dietetyk. Przedstawiona do recenzji praca doktorska jest próbą oceny skuteczności działania wielodyscyplinarnego zespołu terapeutycznego u chorych z cukrzycą typu 2, leczonych w Poradniach Diabetologicznych na terenie Ostrowca Świętokrzyskiego. Temat pracy oceniam jako bardzo ważny, o dużym znaczeniu klinicznym i praktycznym.

I. Kowalska

Praca doktorska jest przedstawiona w formie monografii i ma układ typowy. Składa się z następujących rozdziałów: wstęp, założenia i cel pracy, materiał i metody, wyniki, dyskusja, wnioski, streszczenie w języku polskim i angielskim, piśmiennictwo, spis tabel i rycin, opinia Komisji Bioetycznej oraz załączniki. Załączniki to: oprócz ankiet, które wypełniali pacjenci, to także formularze zgód pacjentów, wykaz ćwiczeń i bogata dokumentacja zdjęciowa przeprowadzonych badań. Wstęp jest dość obszerny, zajmuje 36 stron i dotyczy głównie epidemiologii cukrzycy na świecie, w Polsce, a następnie na terenie województwa świętokrzyskiego i w końcu na terenie powiatu ostrowieckiego, ponieważ badania dotyczyły Ostrowca Świętokrzyskiego. W dalszej części Wstępu Doktorantka omawia czynniki ryzyka, objawy i diagnostykę cukrzycy, ogólne zasady postępowania w cukrzycy i jej powikłania. Bardzo cenną częścią Wstępu jest opis edukacji diabetologicznej w procesie leczenia chorych na cukrzycę oraz opis systemu opieki diabetologicznej i jej organizacji w Polsce. Autorka w sposób rzetelny przedstawiła dane podkreślając, że mimo zagrożeń i epidemii cukrzycy – cukrzyca nie została ujęta w celach operacyjnych Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020. Kandydatka wymienia również wszystkie towarzystwa naukowe, stowarzyszenia i organizacje pacjentów – min. Polskie Towarzystwo Diabetologiczne, Polską Federację Edukacji w Diabetologii czy Polskie Stowarzyszenie Diabetyków, które biorą udział w kształtowaniu opieki diabetologicznej. Wstęp wprowadza czytelnika nie tylko w tematykę cukrzycy, ale również wskazuje na aspekty społeczne, organizację opieki nad chorym na cukrzycę w Polsce oraz potwierdza znajomość wiedzy teoretycznej Kandydatki w przedstawionym temacie.

W następnym rozdziale mgr Katarzyna Kowalska przedstawia założenia i cele pracy. Inspiracją w formułowaniu celów pracy były Zalecenia Kliniczne Polskiego Towarzystwa Diabetologicznego. Doktorantka stworzyła autorski projekt pt.: „Szkoła edukacji dla pacjentów chorych na cukrzycę typu 2.” Głównym celem pracy doktorskiej była próba oceny skuteczności kompleksowej edukacji zdrowotnej przeprowadzonej przez zespół interdyscyplinarny, składający się z mgr zdrowia publicznego (Doktorantka), 3 lekarzy diabetologów, 3 pielęgniarek

edukacyjnych, dietetyczki, psychologa oraz osób prowadzących zajęcia aktywności fizycznej, u chorych z cukrzycą typu 2. Cel pracy uważam za bardzo ważny.

W kolejnym rozdziale (Materiał i Metody) Kandydatka wzorcowo opisuje wszystkie etapy planowania, realizacji projektu, a także analizę wyników. Program edukacji diabetologicznej zastosowany w badaniu został przygotowany zgodnie zaleceniami AADE i obejmował wstępną ocenę potrzeb pacjenta, wyznaczenie celów edukacji, plan edukacji, przeprowadzenie szkolenia i ewaluację. W Tabeli 8 przedstawiono szczegółowy schemat programu badawczego. Zrealizowane badanie miało charakter prospektywny, z udziałem grupy badanej i kontrolnej, czas interwencji wynosił 26 tygodni. Koordynację całego badania przeprowadziła Doktorantka. Do badania zrekrutowano ostatecznie 113 osób z cukrzycą typu 2 w grupie poddanej interwencji behawioralnej oraz 63 osoby z cukrzycą typu 2 z grupy porównawczej. Należy podkreślić ogromne zaangażowanie mgr Katarzyny Kowalskiej, wysokie zdolności organizacyjne. Wartym odnotowania jest fakt, że sfinansowała ze środków własnych pracę instruktora aktywności fizycznej oraz wykupiła polisy ubezpieczeniowe dla uczestników badania. Analiza statystyczna wyników została przeprowadzona prawidłowo.

Wyniki przedstawione są na 22 stronach i wzbogacone są 6 tabelami i 18 rycinami. Grupa badana i kontrolna różniły się płcią (więcej kobiet w grupie badanej), miejscem zamieszkania (osoby z grupy badanej częściej mieszkały w mieście), sposobem leczenia cukrzycy. Na początku badania grupy różniły się jedynie wartościami ciśnienia tętniczego (wyższe w grupie badanej) oraz stężenia cholesterolu frakcji HDL (wyższe w grupie badanej). Po 26 tygodniach zaobserwowano istotnie statystycznie niższe wartości glukozy na czczo, odsetka HbA1c, masy ciała, TG, rozkurczowego ciśnienia tętniczego w grupie badanej w stosunku do grupy porównawczej. Natomiast w obserwacji prospektywnej w grupie badanej obserwowano poprawę w zakresie wszystkich ocenianych parametrów z wyjątkiem stężenie cholesterolu frakcji HDL. Po 26 tygodniach edukacji nastąpiła również w grupie badanej istotna poprawa zachowań i postaw wobec choroby.

J. Kowalska

W Dyskusji Doktorantka konfrontuje uzyskane przez siebie wyniki z danymi z piśmiennictwa. Celnie podkreśla, że „większość prac analizujących edukację diabetologiczną w Polsce opierała się na programach edukacyjnych, które trwały zaledwie jeden lub kilka dni”, co jednoznacznie podkreśla znaczenie przeprowadzonego przez Kandydatkę badania. Mgr Katarzyna Kowalska podkreśla, że duże znaczenie ma również edukacja indywidualna i uważa, że pewnym ograniczeniem przedstawionego badania jest zastosowana edukacja grupowa. W opinii recenzenta edukacja grupowa czasami może być nawet bardziej skuteczna, gdyż łatwiej jest uczestniczyć w zajęciach prowadzonych w grupie, mając wsparcie osób z tą samą jednostką chorobową.

Pracę kończą 4 wnioski, które należy przeredagować. Wniosek 1 i 3 są bardzo podobne i powinny być sformułowane jako jeden wniosek.

Uwagi krytyczne:

1. We wstępie jest szereg powtórzeń dotyczących cukrzycy jako „epidemii XXI wieku”. Niezależnie od faktu, że jest to bezsporny fakt wystarczy pozostawić to określenie na początku Wstępu.
2. Jeden z podrozdziałów ma tytuł „Możliwe powikłania w cukrzycy typu 2” – proponuję zostawić ogólny tytuł „Powikłania cukrzycy”, bo niezależnie od typu cukrzycy mamy do czynienia z tymi samymi powikłaniami.
3. W Dyskusji należałoby krytycznie odnieść się do różnic między grupami. Grupa włączona jako grupa kontrolna znacznie częściej była leczona insuliną, co zwykle wiąże się z gorszym przebiegiem choroby i może częściowo tłumaczyć gorsze wyniki parametrów antropometrycznych i biochemicznych.

W podsumowaniu, pragnę podkreślić, że przedstawiona do oceny praca doktorska jest przykładem bardzo dobrze zorganizowanego, przeprowadzonego i opisanego badania. To badanie miało charakter prospektywny, z interwencją behawioralną i dotyczyło 176 chorych z cukrzycą typu 2. Jestem pełna podziwu jeśli chodzi o zaangażowanie Doktorantki, ogromne zdolności

I. Kowalska

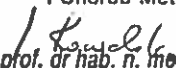
organizacyjne, doceniam również olbrzymią pracę włożoną w przeprowadzenie badania. Doktorantka samodzielnie zorganizowała badanie, uzyskała wszystkie niezbędne pozwolenia w Urzędach Centralnych, zorganizowała cały zespół terapeutyczny, jak również niezbędne badania biochemiczne. Uzyskane przez Kandydatkę wyniki mają nie tylko znaczenie naukowe, ale również konkretny wymiar kliniczny – pacjenci uczestniczący w badaniu w znaczący sposób poszerzyli swój zasób wiedzy o cukrzycy, poprawili stan zdrowia o czym świadczą nie tylko subiektywne odczucia pacjentów zawarte w wynikach ankiet, ale również konkretne dane z badania klinicznego i wyniki badań biochemicznych. Doskonale poradziła sobie z interpretacją uzyskanych wyników, wyciągnęła wnioski. Udział Doktorantki w powstawaniu dysertacji doktorskiej jest bezsporny. Świadczy to o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Uwagi, które zgłaszałam jako krytyczne są bardzo proste do poprawienia. Gratuluję Doktorantce, jak również Promotorowi koncepcji pracy i konsekwentnej jej realizacji.

Mam nadzieję, że uzyskane przez Doktorantkę wyniki zostaną opublikowane w renomowanym czasopiśmie naukowym.

Wniosek końcowy

Przedstawiona do oceny praca doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i oparta jest o autorski program edukacyjny „Szkoła edukacji dla pacjentów chorych na cukrzycę typu 2”. W znaczący sposób poszerza wiedzę o nefarmakologicznych metodach terapii cukrzycy. W opinii recenzenta spełnia wszystkie warunki określone dla prac doktorskich *Ustawy o Stopniach i Tytule Naukowym oraz Stopniach i Tytule w Zakresie Sztuki*. W związku z tym przedkładam wniosek Wysokiej Radzie Wydziału Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego o dopuszczenie **mgr Katarzyny Kowalskiej** do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Biorąc pod uwagę wzorcowe przygotowanie i zorganizowanie badania będącego przedmiotem dysertacji doktorskiej, właściwe jego przeprowadzenie, opisanie wyników w sposób wyczerpujący, zwracam się do Wysokiej Rady o **wyróżnienie rozprawy doktorskiej**.

Prof. dr hab. **KIEROWNIKA**
Kliniki Chorób Wewnętrznych
i Chorób Metabolicznych

prof. dr hab. n. med. Irina Kowalska